

سخن مترجمان

محیط ما مملو از محرک‌های مختلفی است که با کمک گیرنده‌های حسی دریافت می‌شوند و سپس مورد پردازش قرار می‌گیرند. محصول پردازش ردهای حسی «شناخت» نامیده می‌شود که شامل مفاهیمی همچون توجه، ادراک، حافظه، استدلال، قضاوت، حل مسئله و تصمیم‌گیری است. مؤلفه‌های شناخت با کمک زیرساخت مهمی به نام مغز شکل می‌گیرند. هرچند اساس شکل‌گیری شناخت مشروط به وجود ساختار سالم مغزی است، همسان‌پنداری مغز و شناخت تصور درستی نیست. این باور وجود دارد که شناخت، ضمن وابستگی به مغز، از جنس مغز نیست. با این حال، با کمک مغز ماده خام ردهای حسی اولیه چنان پیچیده می‌شود که متخصصان را مشتاق به واکاوی «سرّ سر»^۱ می‌نماید. برای مطالعه شناخت قطعاً مطالعه مغز مفید است؛ اما شواهد نورولوژیکال لزوماً به معنای شکل‌گیری مؤلفه شناختی مورد نظر نیستند. «مار»، محقق برجسته روان‌شناسی شناختی، در این خصوص تعبیر ارزشمندی دارد و آن این است که تکیه بر شواهد مغزی برای بررسی شناخت همانند این است که محقق برای مطالعه چگونگی پرواز کردن پرندگان به مطالعه پر پرنده‌ها بپردازد!

در منابع مربوط به توان‌بخشی شناختی از دو واژه توان‌بخشی شناختی و توان‌بخشی عصب‌روان‌شناختی^۲ استفاده زیادی می‌شود. هرچند این دو واژه با یکدیگر هم‌پوشانی زیادی دارند، از این جهت قابل تمایزند که توان‌بخشی عصب‌روان‌شناختی فرایندی است که به موجب آن به افراد دچار آسیب مغزی پایدار کمک می‌شود تا به بهزیستی مطلوب شغلی، روانی، عاطفی و جسمانی دست یابند. در توان‌بخشی شناختی، آسیب مغزی وجود ندارد و ممکن است فرد در فراخنای زندگی با کاهش کارکرد شناختی مواجه شود و در نتیجه، به منظور ارتقای آن کارکردها، آموزش‌های خاصی ببیند.

ممکن است کارکردهای شناختی انسان‌ها به دلایل مختلف، از جمله آسیب‌های احتمالی یا سالمندی، دچار نقصان شوند. در دنیای معاصر، علومی تحت عنوان «توان‌بخشی

۱. این واژه از استاد عالی‌قدر جناب آقای دکتر ابراهیمی دینانی اقتباس گردید.

شناختی» برای ترمیم، جبران و احیای کارکردهای شناختی شکل گرفته‌اند. در نتیجه، توان بخشی شناختی به عنوان یکی از حوزه‌های مهم علوم شناختی در محافل علمی و تخصصی رشد یافته است. کشور ما در آینده نزدیک با چاله جمعیتی سالمندان مواجه است. بسیاری از سالمندان نیاز به تقویت کارکردهای شناختی دارند. بخش عمده نیازمندان به توان بخشی شناختی افرادی هستند که به دلیل تصادفات جاده‌ای به توان بخشی کارکردهای شناختی نیاز دارند. دلایل فوق به اضافه دلایل متقن دیگر این ضرورت را به وجود می‌آورند که در کوتاه‌ترین زمان دانش و مهارت لازم در حوزه توان بخشی شناختی ارائه شود. اما متأسفانه هنوز این ضرورت برای تصمیم‌سازان جامعه علمی و خدماتی ملموس نگردیده است. در کشورهای توسعه یافته این موضوع با سرعت تمام در حال رشد است. مترجم اول این کتاب سعی کرده است که طی فعالیت‌های پژوهشی، به صورت طرح‌های پژوهشی و هدایت رساله‌های دکتری، یافته‌های بنیادی و کاربردی معتبری را در مجلات داخلی و خارجی عرضه کند. معرفی برخی از کتاب‌های معتبر در حوزه توان بخشی شناختی از جمله فعالیت‌های اصلی وی بوده است. در این زمینه تاکنون شش کتاب به فارسی برگردان شده‌اند:

۱. توان بخشی حافظه، نوشته باربارا ویلسون، ترجمه حسین زارع و علی اکبر شریفی. این کتاب را در سال ۱۳۹۴ دانشگاه پیام‌نور به چاپ رساند.
۲. دست‌نامه توان بخشی عصب‌روان‌شناختی کل‌نگر، نوشته بن بیسای و دیلر، ترجمه حسین زارع و علی اکبر شریفی. این کتاب را در سال ۱۳۹۴ انتشارات آبیژ به چاپ رساند. در این کتاب دیدگاه گلدشتاین معرفی گردیده است.
۳. کار آسیب مغزی، تمرین‌هایی برای توان بخشی شناختی، نوشته پاول، ترجمه حسین زارع و شکوفه موسوی. در این کتاب مقدمه‌ای از جناب آقای دکتر کمال خرازی آمده است. انتشارات ارجمند در سال ۱۳۹۵ این کتاب را به چاپ رسانده است. با توجه به سبک نگارش کتاب و کاربردی بودن محتوای آن، خوشبختانه از این کتاب استقبال زیادی شده است.
۴. توان بخشی عصب‌روان‌شناختی کودکان، تألیف جان‌تان رید، کتی بایارد و هوارد فاین، ترجمه حسین زارع، علی اکبر شریفی و شکوفه موسوی. این کتاب را در سال ۱۳۹۶ انتشارات آبیژ چاپ کرده است. این کتاب راجع به ارائه خدمات توان بخشی به کودکان است. طرح چند الگوی نظری جدید به همراه مطالعات موردی و کاربردی از ویژگی‌های برجسته این کتاب است.
۵. مبانی نظری و راهنمای عملی توان بخشی عصب‌روان‌شناختی، تألیف ویلسون،

گریسی، ایوانز و بتمن، ترجمه زارع، نظری و عابدین. این کتاب را در سال ۱۳۹۶ انتشارات ارجمند چاپ کرده است. در بین منابع موجود، این کتاب جامع ترین کتابی است که تاکنون در حوزه توان بخشی عصب روان شناختی به فارسی برگردان شده است.

۶. کار توان بخشی آسیب مغزی، اثر وینسون، ویلسون و بتمن، ترجمه حسین زارع و سمیرا حسن زاده. این کتاب را در سال ۱۳۹۸ انتشارات ارجمند چاپ کرده است. همچنان که از نام کتاب پیداست، این اثر تلفیقی از مبانی نظری و روش های کاربردی برای نیازمندان به توان بخشی شناختی است.

همچنان که اشاره شد، هدف اصلی توان بخشی کمک به گروه های هدف برای دستیابی به سطح مطلوب بهزیستی و کاهش تأثیر مشکلات در زندگی روزمره است. به عبارت دیگر، هدف اصلی توان بخشی کمک به گروه های هدف برای برگشت به محیط زندگی است. هدف توان بخشی آموزش کسب نمره بهتر در مجموعه ای از آزمون ها نیست. مداخله های توان بخشی شناختی مبتنی بر دستاوردهای پژوهشی علوم شناختی و نظریه های یادگیری اند و کسانی آن ها را ارائه می دهند که یا دانش آموخته روان شناسی هستند یا به صورت تجربی آموزش های لازم را دیده اند. به قول بدلی، نظریه توان بخشی بدون الگوی یادگیری همانند وسیله نقلیه بدون موتور است.^۱

هرچند آثار مذکور تا حدودی جامعه علمی و تخصصی کشور را با برخی از معتبرترین منابع مرتبط آشنا می سازد، نیاز به دست نامه جامع آموزشی همچنان ملموس است. در این راستا مترجمان اقدام به برگردان کتاب حاضر کرده اند. این کتاب منبع آموزشی مناسبی برای تدریس واحدهای درسی توان بخشی شناختی و سایر دروس مرتبط است. این کتاب را محققان و اساتید برجسته دنیا تألیف کرده اند، که در این بین دانشمند پرتوان توان بخشی شناختی، خانم باربارا ویلسون، نقش محوری دارد. اصل کتاب شامل ۴۵ فصل است. در راستای متناسب سازی محتوای کتاب به منابعی درسی دانشگاهی، کتاب به ۲۷ فصل تقلیل یافته است تا دانشجویان به سهولت بتوانند آن را مطالعه کنند. کتاب حاضر از چند جهت منحصر به فرد است:

- بهره مندی از هر دو نگاه آموزشی و مهارتی.

۱. توان بخشی شناختی مبتنی بر استفاده از نظریه های یادگیری است. در بین گرایش های مختلف روان شناسی، فارغ التحصیلان روان شناسی تربیتی بیش از هر گرایشی روان شناسی یادگیری را می خوانند. با کمال تعجب در کشور ما نظریه های یادگیری برای رشته توان بخشی شناختی نه جزء مواد امتحانی است نه مواد درسی! حتی جزء دروس اختیاری هم نیست.

- جامعیت محتوا، به گونه‌ای که اکثر گروه‌های هدف اصلی را پوشش می‌دهد.
- روان و قابل فهم بودن کتاب، ضمن این که کاملاً تخصصی است.
- بین‌المللی بودن و قابلیت استفاده جهان‌شمول. نویسندگان کتاب به طور مستقیم یا غیرمستقیم داده‌ها و شواهد لازم را از کشورهای مختلف جمع‌آوری کرده‌اند؛ لذا برخلاف سایر متون درسی محدود به شواهد به دست آمده از کشور خاصی نیست.
- سرانجام، امتیاز بهره‌مندی از آخرین دستاوردهای پژوهشی.
در فرایند آماده‌سازی کتاب حاضر، سرکار خانم دکتر سمیرا حسن‌زاده پشنگ کار باخوانی، تصحیح و ویرایش نخستین کتاب را به عهده داشتند، بدین وسیله از تلاش ایشان تشکر می‌شود.
مترجمان از مدیران محترم سازمان «سمت» و دیگر دست‌اندرکاران این سازمان تشکر می‌کنند. اثر حاضر همانند همه آثار به چاپ رسیده دارای کاستی‌هایی است و مترجمان از پیشنهادهای همکاران و دانشجویان عزیز برای ارتقای کیفیت محتوای کتاب استقبال می‌کنند.

دکتر حسین زارع

استاد گروه روان‌شناسی شناختی دانشگاه پیام نور

h_zare@pnu.ac.ir

دکتر محمدحسین عبداللهی

دانشیار گروه روان‌شناسی شناختی دانشگاه خوارزمی

abdollarimh@yahoo.com